

# Рекомендації щодо правосуб'єктності релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань

framework the participating States will recognize and respect the freedom to profess and practice, alone or in community with others, religion or belief in accordance with the dictates of his own conscience.

... for human rights and fundamental freedoms, including the freedom of thought, conscience, religion or belief

participating States will respect human rights and fundamental freedoms, including thought, conscience, religion or belief, for all without distinction as to religion.

... promote and encourage the effective exercise of civil, political, economic, social, cultural and other rights and freedoms all of which derive from the inherent dignity of the human person and are essential for his free and full development.



OSCE  
ODIHR

Рекомендації щодо  
правосуб'єктності  
релігійних громад та  
громад, які дотримуються  
певних переконань



Опубліковано Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ)  
вул. Медова, 10,  
Варшава 00-251,  
Польща  
[www.osce.org/odihr](http://www.osce.org/odihr)

© ОБСЄ/БДІПЛ 2015

Усі права застережені. Зміст цієї публікації може вільно копіюватися та використовуватися для навчальних та інших некомерційних цілей за умови, що будь-яке відтворення тексту публікації міститиме посилання на БДІПЛ/ОБСЄ як на джерело інформації.

ISBN 978-92-9234-917-2

Оформлення: Homework

Надруковано в Польщі компанією Poligrafus Jacek Adamiak

# Зміст

Вступ.....	5
Абревіатури.....	7
РОЗДІЛ I	
Свобода релігії і переконань та дозволені загальні обмеження.....	8
РОЗДІЛ II	
Свобода сповідувати релігію чи переконання спільно з іншими.....	14
РОЗДІЛ III	
Релігійні організації або організації, що дотримуються певних переконань.....	18
РОЗДІЛ IV	
Пільги для релігійних громад (організацій), або громад (організацій), які дотримуються певних переконань.....	38
Додаток	
Окремі зобов'язання ОБСЄ у сфері свободи релігії та переконань.....	42



## Вступ

Відповідно до пункту 16.3 Віденського документа 1989 року країни-учасниці ОБСЄ взяли на себе зобов'язання «на прохання об'єднань віруючих, які сповідують або готові сповідувати свою віру в конституційних рамках своїх держав, визнавати їх статус, передбачений законодавством відповідних країн».

Це зобов'язання виконується стосовно багатьох релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань, у регіоні ОБСЄ. Проте, у ряді країн-учасниць його виконанню все ще заважають перешкоди, що існують як на законодавчому, так і на практичному рівнях. Зокрема, використання системи обов'язкової реєстрації, а також значні практичні та юридичні складнощі при отриманні юридичного статусу продовжують обмежувати права багатьох релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань.

У 2004 році БДІПЛ та Венеціанська комісія розглянули ці та інші проблеми, пов'язані із зазначеними правами, в публікації під назвою *«Рекомендації щодо аналізу законодавства про релігію та віросповідання»*.<sup>1</sup> З того часу інші регіональні та міжнародні організації з прав людини підготували ряд заяв, висновків та постанов з цього питання. Цілком логічно, що це вимагало оновлення рекомендацій БДІПЛ та Венеціанської комісії у цій сфері. Таке рішення здобуло додаткову підтримку у вигляді Рішення Ради міністрів «Про свободу думки, совісті, релігії та переконань», прийнятого у 2013 році в Києві, яке закликає країни-учасниці «утримуватись від запровадження несумісних з прийнятими в рамках ОБСЄ політичними зобов'язаннями та міжнародно-правовими зобов'язаннями обмежень щодо сповідання громадянами та релігійними громадами релігії та переконань».

Метою цих Рекомендацій є надання особам, які беруть участь у розробці та застосуванні законодавства про свободу релігії та переконань, у тому числі представникам громадянського суспільства, базового документа, який визначає мінімальні міжнародні стандарти щодо визнання релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань. Автори не ставлять під сумнів чинні угоди між країнами та релігійними громадами і громадами, які дотримуються певних переконань, а мають на меті окреслити правову базу для надання справедливої можливості зацікавленим громадам отримати статус юридичної особи та гарантувати недискримінаційне застосування встановлених критеріїв. В цій публікації детально розглядаються питання реєстрації та визнання релігійних організацій та організацій, які дотримуються певних переконань. Крім того, вона доповнює Розділ II.F «Закони, які регулюють реєстрацію релігійних організацій та організацій, які дотримуються певних переконань» Рекомендацій 2004 року, які повністю залишаються в силі.

---

1 Можна ознайомитись за наступним посиланням: <http://www.osce.org/odihr/13993>.

Ці Рекомендації є результатом всебічних консультацій з громадськими організаціями та державними посадовими особами. В процесі їх підготовки було проведено чотири круглих столи, на яких обговорювалися проекти публікації – у Києві (3 вересня 2013 р.), Варшаві (26 вересня 2013 р.), Астані (10 жовтня 2013 р.) та Брюсселі (24 жовтня 2013 р.). Загалом, в обговореннях взяли участь понад 90 осіб з різноманітним досвідом. Крім того, були проведені консультації з Радою експертів БДІПЛ з питань свободи релігії та переконань, до складу якої входять 12 незалежних експертів з усього регіону ОБСЄ, призначених у лютому 2013 року. Рекомендації також спираються на результати важливої роботи у цій сфері, проведеної Спеціальним доповідачем ООН з питань свободи релігії та переконань професором Гайнером Білефельдтом. Ми висловлюємо вдячність всім представникам громадянського суспільства, науковим працівникам, державним службовцям та іншим людям, які поділилися своїми знаннями та досвідом і надали свої зауваження та пропозиції у ході підготовки цього документа.

Ці Рекомендації були опубліковані на веб-сайті Венеціанської комісії 16 червня 2014 року.<sup>2</sup> Хоча честь представити відредаговану версію цього документа випала нам, ми хочемо подякувати колишньому директору БДІПЛ, послу Янезу Ленарчичу, за керівництво у процесі підготовки цієї публікації.

Ми дуже сподіваємося, що ця публікація буде широко використовуватися і допоможе всім релігійним громадам та громадам, які дотримуються певних переконань, отримати необхідний юридичний статус, тим самим надаючи кожній людині можливість реалізації свого права на свободу релігії та переконань у повному обсязі та з гідністю, на яку вона заслуговує.

Майкл Георг Лінк,  
Директор БДІПЛ

Д-р Джанні Букіккіо,  
Голова Венеціанської комісії

---

2 Відредаговано БДІПЛ після їх прийняття Венеціанською комісією на 99-му пленарному засіданні 13–14 червня 2014 року.

## Абревіатури

<b>АКПЛ</b>	Американська конвенція про права людини
<b>БДПЛ</b>	Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ
<b>ЕКОСОП ООН</b>	Економічна і соціальна рада ООН
<b>ЄКПЛ</b>	Європейська конвенція з прав людини
<b>ЄСПЛ</b>	Європейський суд з прав людини
<b>ЗЦК</b>	Закон про церкви і конгрегації
<b>МПГПП</b>	Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
<b>ОБСЄ</b>	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
<b>ООН</b>	Організація Об'єднаних Націй
<b>СД ООН</b>	Спеціальний доповідач ООН з питань свободи релігії та переконань



## **РОЗДІЛ I**

# **Свобода релігії і переконань та дозволені загальні обмеження**

1. Свобода релігії і переконань належить до фундаментальних свобод людини, які закріплені міжнародними документами<sup>3</sup> та гарантовані зобов'язаннями ОБСЄ.<sup>4</sup> Міжнародні стандарти гарантують, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії.<sup>5</sup> Це право включає свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, шляхом відправлення культу, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів.<sup>6</sup>
2. Поняття «релігія» і «переконання» слід тлумачити широко.<sup>7</sup> Відправною точкою для визначення сфери застосування свободи релігії та переконань має бути самостійне визначення релігії або переконання, хоча державні органи, безсумнівно, мають певну компетенцію, що дозволяє їм застосовувати деякі об'єктивні формальні критерії для визначення правомірності застосування цих термінів в конкретному випадку. Зважаючи на існування великої кількості релігій та переконань<sup>8</sup>, свобода релігії та переконань поширюється не тільки на традиційні релігії та переконання або на релігії та переконання, які за своїми інституційними характеристиками чи практиками аналогічні традиційним,<sup>9</sup> а й захищає теїстичні, нетеїстичні і атеїстичні переконання, а також право не сповідувати жодної релігії чи переконань.<sup>10</sup>

- 
- 3 ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП); ст. 9 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ); ст. 12 Американської конвенції про права людини (АКПЛ); ст. 10 Хартії основних прав ЄС.
  - 4 пп. 11, 16, 17 та 32 Підсумкового документа Віденської зустрічі (Третє засідання за результатами Конференції в Гельсінкі), Відень (далі – «Відень, 1989 р.»); п. 9.4 Документа Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ 1990 р. (далі – «Копенгаген, 1990 р.»); п. 27 Будапештського документа НБСЄ «На шляху до справжнього партнерства в нову епоху» (далі – «Будапешт, 1994 р.»); п. 9 Документа одинадцятої зустрічі Ради міністрів ОБСЄ у м. Маастрихт, 2003 р. (далі – «Маастрихт, 2003 р.»).
  - 5 ст. 18 (1) МПГПП; ст. 9 (1) ЄКПЛ; ст. 12 (1) АКПЛ; п. 9.4 Копенгаген, 1990 р.; ст. 10 Хартія основних прав ЄС.
  - 6 ст. 18(1) МПГПП; ст. 9 (1) ЄКПЛ; ст. 12 (1) АКПЛ; п. 9.4 Копенгаген, 1990 р.
  - 7 п. 38 *Доповіді А/HRС/19/60 Спеціального доповідача з питань свободи релігії та переконань* на сесії Ради ООН з прав людини (22 грудня 2011 р.) (далі – *Доповідь СД ООН про визнання*); п. 34 *Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо Закону Республіки Азербайджан «Про свободу віросповідання»*, прийнятого Венеціанською комісією на 92-му пленарному засіданні (Венеція, 12–13 жовтня 2012 р.).
  - 8 п. 31 *Доповіді СД ООН про визнання*.
  - 9 п. 2 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини (UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 35 (1994 р.)); пп. 22–24 *Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проекту закону про свободу совісті та релігії та щодо законів про внесення поправок і доповнень до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про стосунки між Республікою Вірменія та Вірменською Апостольською Святою церквою Республіки Вірменія*, прийнятого Венеціанською комісією на 88-му пленарному засіданні (Венеція, 14–15 жовтня 2011 р.); п. 43 *Проміжного спільного висновку CDL-AD(2010)054 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо закону про внесення поправок до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про благодійну діяльність Республіки Вірменія*, прийнятого Венеціанською комісією на 85-му пленарному засіданні (Венеція, 18–18 грудня 2012 р.); п. 85 справи «*Гжелак проти Польщі*» за Заявою № 7710/02 до ЄСПЛ від 15 червня 2010 р.; п. 31 справи «*Жоккінакіс проти Греції*» за Заявою №14307/88 до ЄСПЛ від 25 травня 1993 р.; п. 34 справи «*Бускаріні та інші проти Сан-Маріно*» за Заявою №24645/94 до ЄСПЛ від 18 лютого 1999 р.
  - 10 п. 2 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини (UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 35 (1994 р.)); пп. 46–47 *Проміжного спільного висновку CDL-AD(2010)054 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо закону про внесення поправок та доповнень до закону про свободу совісті та релігійних організацій та щодо законів про внесення поправок до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про благодійну діяльність Республіки Вірменія*.

3. Свобода релігії та переконань тісно пов'язана з іншими правами людини і основними свободами, особливо з такими як свобода вираження думки,<sup>11</sup> свобода зібрань та об'єднань<sup>12</sup> та право на недискримінацію.<sup>13</sup>
4. Право мати чи приймати релігію або переконання за власним вибором, що також включає право змінювати свою релігію або переконання,<sup>14</sup> не може підлягати жодним обмеженням.<sup>15</sup>
5. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає обмеженню у разі задоволення усіх наступних критеріїв:
  1. Обмеження передбачається законом.<sup>16</sup>
  2. Метою обмеження є охорона громадської безпеки, (громадського) порядку, здоров'я або моральності<sup>17</sup> або захист основних прав та свобод інших осіб.<sup>18</sup>
  3. Обмеження є необхідним для досягнення однієї з цих цілей та пропорційним їй;<sup>19</sup>
  4. Обмеження не використовується з метою дискримінації або у дискримінаційний спосіб.<sup>20</sup>

11 Див., наприклад, пп. 40–43 Доповіді Спеціального доповідача з питань свободи релігії та переконань Асми Джахангір та Спеціального доповідача з питань сучасних форм расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості Дуду Дієна щодо Рішення Ради з прав людини 1/107 про підбурювання до расової та релігійної ненависті та про заохочення терпимості від 20 вересня 2006 р., UN Doc. A/HRC/2/3.

12 п. 62 справи «Хасан і Чауш проти Болгарії» за Заявою № 30985/96 до ЄСПЛ від 26 жовтня 2000 р.

13 п. 19 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ 2011 року про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини, прийнятого Венеціанською комісією на 90-му пленарному засіданні (Венеція, 16–17 березня 2012 р.).

14 ст. 9 (1) ЄКПЛ; п. 9.4 Копенгаген, 1990 р.; п. 5 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини; п. 31 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо Закону про свободу віросповідання Республіки Азербайджан, прийнятого Венеціанською комісією на 92-му пленарному засіданні ( Венеція, 12–13 жовтня 2012 р.).

15 ст. 18 (2) МПГПП; ст. 12 (2) АКПЛ; п.8 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини; пп. 28 та 30 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо Закону про свободу віросповідання Республіки Азербайджан, прийнятого Венеціанською комісією на 92-му пленарному засіданні ( Венеція, 12–13 жовтня 2012 р.).

16 ст. 18 (3) МПГПП; ст. 9 (2) ЄКПЛ; ст. 12 (3) АКПЛ; п. 9.4 Копенгаген, 1990 р.; пп. 66–72 справи «Свідки Ієгови проти Франції» за Заявою №8916/05 до ЄСПЛ від 30 червня 2011 р.

17 Комітет ООН з прав людини зазначає, що «поняття моральності походить з багатьох соціальних, філософських і релігійних традицій, тому встановлення обмежень на свободу сповідувати релігію або переконання з метою захисту моральності не повинно ґрунтуватися на принципах, що випливають виключно з однієї традиції» (п.8 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини).

18 ст. 18 (3) МПГПП; порівняйте ст. 9 ЄКПЛ, яка окреслює підстави для обмежень, що можуть застосовуватись «в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб»; для порівняння: АКПЛ обмежує підстави для використання обмежень необхідністю захисту «в інтересах громадської безпеки, порядку, здоров'я або моралі, або прав та свобод інших осіб».

19 ст. 18 (3) МПГПП; ст. 12 АКПЛ; для порівняння: ст. 9 (2) ЄКПЛ («...є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах...»)

20 п.8 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини.

6. Обмеження повинні застосовуватись таким чином, щоб не порушувати право на свободу релігії та переконань.<sup>21</sup> У тлумаченні сфери дії допустимих обмежень, країни-учасниці повинні виходити з необхідності захисту прав, гарантованих міжнародними угодами.<sup>22</sup>
7. Для того, щоб те чи інше обмеження було «передбачене законом», положення закону, яке встановлює таке обмеження, має бути досить доступним та передбачуваним. Це означає, що формулювання обмеження має бути достатньо точним, щоб особи або громади могли регулювати свою поведінку (у разі необхідності – за допомогою відповідних консультацій). Для того, щоб національне законодавство відповідало цим вимогам, законодавство має забезпечувати правовий захист від свавільного порушення органами державної влади прав людини та основоположних свобод. У питаннях, які стосуються основних прав, надання необмежених повноважень виконавчим органам влади у вирішенні юридичних питань є порушенням принципу верховенства права. Таким чином, закон має достатньо чітко вказувати межі дискреційних повноважень відповідних органів влади і спосіб їх використання.<sup>23</sup> Також передбачається, що обмеження не можуть застосовуватися заднім числом або довільно щодо конкретних осіб чи груп. Крім того, обмеження не можуть бути запроваджені нормами, які мають силу закону, але є настільки нечіткими, що не дають можливості зрозуміти вимоги закону або допускають довільне правозастосування.<sup>24</sup>
8. Обмеження можуть застосовуватися лише для тих цілей, для яких вони призначені в положеннях, що стосуються свободи релігії та переконань. При цьому не дозволяється застосовувати обмеження на підставах, не передбачених міжнародними документами, навіть якщо такі підстави є прийнятними для застосування обмежень стосовно інших прав людини або основоположних свобод.<sup>25</sup>
9. Застосування обмежень має бути необхідним на основі підстав, передбачених в положеннях щодо свободи релігії та переконань. Для того, щоб обмеження було

---

21 Там само.

22 Там само.

23 п. 84 справи «Хасан і Чауш проти Болгарії» за Заявою №30985/96 до ЄСПЛ від 26 жовтня 2000 р.; п. 35 Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо проекту закону про свободу совісті та релігії та щодо законів про внесення поправок і доповнень до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про стосунки між Республікою Вірменія та Вірменською Апостольською Святою церквою Республіки Вірменія.

24 пп. В(і) 15–18 Сіракузьких принципів тлумачення обмежень і відхилень від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятих Економічною і соціальною радою ООН (ЕКОСОП) (Сіракузькі принципи ЕКОСОП ООН), UN Doc. E/CN.4/1985/4, Додаток (1985 р.); п. 6. Спільного висновку CDL-AD(2008)032 Венеціанської комісії та Консультативної ради ОБСЄ/БДППЛ з питань свободи релігії та переконань щодо свободи совісті та релігійних організацій у Республіці Киргизстан, прийнятого Венеціанською комісією на 76-му пленарному засіданні (Венеція, 17–18 жовтня 2008 р.)

25 п.8 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини.

необхідним, воно має бути безпосередньо пов'язане з конкретною потребою, на задоволення якої воно спрямоване, та пропорційне такій потребі;<sup>26</sup> а втручання має відповідати нагальній суспільній потребі і бути пропорційним законній цілі, якої потрібно досягнути.<sup>27</sup> Поняття «нагальна суспільна потреба» потребує вузького тлумачення, що означає, що обмеження має бути не просто корисним або бажаним, а необхідним.<sup>28</sup> Для того, щоб втручання було пропорційним, повинен існувати раціональний зв'язок між метою державної політики та засобами, які використовуються для її досягнення. Крім того, необхідно забезпечити правильну збалансованість потреб загального характеру та вимог щодо захисту основних прав людини. Обґрунтування обмеження має бути необхідним та достатнім, а наявні засоби повинні передбачати мінімальне втручання.<sup>29</sup>

10. Дозвіл з боку держави не повинен бути умовою для реалізації права на свободу релігії та переконань. Свобода релігії та переконань, яка реалізується індивідуально або спільно з іншими, у публічний або приватний спосіб, не може вимагати обов'язкової попередньої реєстрації або інших подібних процедур, оскільки вона належить людям і громадам як носіям прав та не залежить від наявності чи відсутності офіційного дозволу.<sup>30</sup> Як буде більш детально розглянуто нижче, це також означає, що юридична заборона та застосування покарань щодо незареєстрованих видів діяльності є несумісними з міжнародними стандартами.

---

<sup>26</sup> Там само.

<sup>27</sup> п.53 справи «Вінгров проти Великобританії» за Заявою №17419/90 до ЄСПЛ від 25 листопада 1996 р.

<sup>28</sup> п.116 справи «Свято-Михайлівська парафія проти України» за Заявою № 77703/01 до ЄСПЛ від 14 червня 2007 р.; пп. 94–95 справи «Гожелік та інші проти Польщі» за Заявою № 44158/98 до ЄСПЛ від 17 лютого 2004 р.

<sup>29</sup> пп. А 10–14 Сіракузьких принципів ЕКОСОП ООН; п. 36 *Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проекту закону про свободу совісті та релігії та щодо законів про внесення поправок і доповнень до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про стосунки між Республікою Вірменія та Вірменською Апостольською Святою церквою Республіки Вірменія*. Див. також п. 35 *Проміжного спільного висновку CDL-AD(2010)054 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо закону про внесення поправок та доповнень до закону про свободу совісті та релігійних організацій та щодо законів про внесення поправок до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про благодійну діяльність Республіки Вірменія*.

<sup>30</sup> п. 128–130 справи «Бессарабська митрополія проти Молдови» за Заявою №45701/99 до ЄСПЛ від 13 грудня 2001 р.; пп. 25 та 41 Доповіді UN Doc.A/HRC/19/60 Спеціального доповідача з питань свободи релігії та переконань Хайнера Білефельдта.



## **РОЗДІЛ II**

# **Свобода сповідувати релігію чи переконання спільно з іншими**

11. Як зазначалося раніше, люди мають право сповідувати релігію чи переконання самостійно або спільно з іншими. У цьому документі термін «релігійні *громади або громади*, які дотримуються певних переконань» відноситься до осіб, які реалізують своє право на свободу сповідувати релігію або переконання спільно з іншими. Релігійні громади та громади, які дотримуються певних переконань, які мають статус юридичної особи в правовій системі своєї країни, називаються «релігійні *організації або організації* громад, які дотримуються певних переконань».
12. Міжнародне законодавство про права людини захищає різноманітні форми сповідання громадами релігії та переконань. Свобода сповідувати релігію або переконання включає свободу відправлення культу, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів. При цьому такі форми сповідання можуть значною мірою перетинатися.
13. *Свобода відправлення культу* включає, зокрема, свободу зібрань у зв'язку з потребою сповідувати релігію чи переконання<sup>31</sup> та свободу громад здійснювати ритуали та церемоніальні дії, які є безпосереднім вираженням їхньої релігії або переконань,<sup>32</sup> а також різні практики, невід'ємні від цих свобод, включаючи будівництво та утримання місць для поклоніння з вільним доступом,<sup>33</sup> використання ритуальних формул та об'єктів, демонстрацію символів.<sup>34</sup>
14. *Свобода дотримання та виконання релігійної практики і ритуальних обрядів* передбачає, зокрема, церемоніальні дії, дотримання традицій і обрядів щодо харчування,<sup>35</sup> носіння відмінного одягу або головних уборів,<sup>36</sup> участі в ритуалах, пов'язаних з певними етапами життя,<sup>37</sup> використання особливої мови, прийнятої серед осіб, які сповідують певну релігію,<sup>38</sup> свободу створення та утримання відповідних благодійних або гуманітарних установ, а також дотримання свят і днів відпочинку.<sup>39</sup>

---

31 п. 6 (а) Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань, прийнятої резолюцією A/RES/36/55 Генеральної асамблеї ООН від 25 листопада 1981 р.

32 п. 4 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини.

33 п. 16.4 Відень, 1989 р.; п. 6 (а) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.

34 п. 6 (h) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.

35 п. 4 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини.

36 Там само.

37 Там само.

38 Там само.

39 пп. 6 (b) та 6 (h) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.



15. *Свобода виконання та навчання релігії або переконань* включає, зокрема, такі невід'ємні аспекти основної діяльності релігійних груп, як право організовуватися відповідно до своєї власної ієрархічної та інституційної структури,<sup>40</sup> а також право вибирати, призначати або замінювати працівників згідно зі своїми відповідними вимогами і стандартами, а також згідно з будь-якими вільно досягнутими домовленостями між релігійними групами та державами<sup>41</sup>; свободу створювати семінарії та релігійні школи<sup>42</sup>; свободу навчання священнослужителів у відповідних установах<sup>43</sup>; право виробляти, купувати та використовувати у відповідному обсязі необхідні предмети і матеріали, пов'язані з ритуалами або звичаями конкретної релігії чи переконаннями<sup>44</sup>; право релігійних громад, установ та організацій виробляти, імпортувати та поширювати релігійні публікації та матеріали<sup>45</sup>; право кожної особи надавати і отримувати релігійну освіту мовою за власним вибором, індивідуально або спільно з іншими, в місцях, придатних для цих цілей,<sup>46</sup> включаючи свободу батьків забезпечувати релігійне і моральне виховання своїх дітей відповідно до їхніх власних переконань<sup>47</sup>; право просити та отримувати добровільні фінансові та інші внески від осіб і установ<sup>48</sup>; а також свободу встановлювати та підтримувати контакти з особами та громадами з питань релігії та переконань на національному та міжнародному рівнях,<sup>49</sup> в тому числі за допомогою поїздки, паломництва та участі у зборах та інших релігійних заходах.<sup>50</sup>
16. Як зазначалося вище, свобода сповідувати релігію та переконання спільно з іншими належить людям як носіям прав та не може підлягати будь-яким попереднім обмеженням

---

40 п. 16.4 Відень, 1989 р.

41 п. 16.4 Відень, 1989 р.; п. 6 (g) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань; п. 4 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини.

42 п. 4 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини.

43 п. 16.8 Відень, 1989 р.

44 п. 6 (d) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.

45 п. 16.10 Відень, 1989 р.; пп. 6 (c) та (d) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.

46 п. 16.6 Відень, 1989 р.

47 п. 16.7 Відень, 1989 р.

48 п. 16.4 Відень, 1989 р.; п. 6 (f) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань; п.34 *Висновку CDL-AD(2006)030 щодо проекту Закону про внесення поправок до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»*, прийнятого Венеціанською комісією на 68-му пленарному засіданні (Венеція, 13–14 жовтня 2006 р.).

49 п. 6 (i) Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.

50 п. 32 Відень, 1989 р.

з використанням обов'язкових процедур реєстрації або подібних процедур.<sup>51</sup> Таким чином, будь-які обмеження розглянутих форм прояву свободи релігії або переконань мають відповідати суворим критеріям, викладеним у Розділі I.

---

51 п. 26 справи «Масаєв проти Молдови» за Заявою №6303/05 до ЄСПЛ від 12 травня 2009 р.; п. 69 Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проекту закону про свободу совісті та релігії та щодо законів про внесення поправок і доповнень до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про стосунки між Республікою Вірменія та Вірменською Апостольською Святою церквою Республіки Вірменія; п. 89 Спільного висновку CDL-AD(2008)032 Венеціанської комісії та Консультативної ради ОБСЄ/БДІПЛ з питань свободи релігії та переконань щодо свободи совісті та релігійних організацій у Республіці Киргизстан.

## **РОЗДІЛ III**

# **Релігійні організації або організації, що дотримуються певних переконань**

17. Як описано у Розділі II, міжнародне законодавство з прав людини надає захист релігійним громадам та громадам, що дотримуються певних переконань, незалежно від наявності у них статусу юридичної особи. Однак релігійні громади та громади, що дотримуються певних переконань, можуть приймати рішення про заснування релігійної організації, щоб мати можливість діяти в юридичній сфері. Для цілей цього документа термін «релігійні організації або організації громад, що дотримуються певних переконань» використовується щодо релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, які визнаються незалежними юридичними особами в національній правовій системі. У національному законодавстві набуття правосуб'єктності може називатися по-різному, і національні правові системи можуть використовувати різні юридичні інструменти для забезпечення релігійним громадам та громадам, що дотримуються певних переконань, можливості виступати в якості юридичної особи в рамках національної правової системи. Незалежно від того, за допомогою якого юридичного методу виконується зобов'язання щодо забезпечення можливості добровільного отримання статусу юридичної особи релігійними громадами або громадами, що дотримуються певних переконань, держави повинні забезпечити, щоб наявна національна правова база, яка регулює цей процес, узгоджувалася з міжнародними інструментами з прав людини, учасниками яких є ці держави, а також відповідала іншим міжнародним зобов'язанням, прийнятим ними. Держави також повинні забезпечити, щоб для релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, отримання статусу юридичної особи не було складнішим, ніж для інших видів груп або громад. У цьому розділі більш докладно описано міжнародну правову базу, а також наведено приклади позитивної практики окремих держав.

У **Сполучених Штатах** будь-яка особа або «асоціація осіб, які об'єдналися з певною метою та отримали дозвіл вести справи під певною назвою», згідно з законом має право виступати як «особа» (справа «Компанія Pembina Consol. Silver Mining & Milling Co. проти Співдружності Пенсільванія», 125 US 181, 189, 8 S. Ct. 737, 741, 31 L. Ed. 650 (1888)). У цьому зв'язку юридичною особою може бути фізична особа, організація або комерційне підприємство. Таким чином, релігійні громади можуть засновувати комерційні організації (наприклад, корпорації, індивідуальні приватні підприємства, загальні партнерства, товариства з обмеженою відповідальністю та компанії з обмеженою відповідальністю) або некомерційні організації (зазвичай створюються у формі корпорацій) з метою набуття статусу юридичної особи. Діяльність комерційних підприємств та некомерційних корпорацій регулюється законами штату, в якому вони утворені. Більшість релігійних груп у Сполучених Штатах організовані як некомерційні корпорації відповідно до законів штатів і Податкового кодексу США (наприклад, 26 USC [Звід законів США], § 501 (c)) для отримання податкових пільг та режиму сприяння.

В **Естонії** правосуб'єктність релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань, регулюється на підконституційному рівні Законом «Про неприбуткові організації» та Законом «Про церкви і конгрегації». Згідно з останнім, релігійне об'єднання є юридичною особою відповідно до норм цивільного права. Таке об'єднання є неприбутковою організацією. Закон «Про церкви і конгрегації» визначає п'ять видів релігійних організацій: (1) церкви; (2) конгрегації; (3) об'єднання конгрегацій; (4) монастирі; (5) релігійні товариства. Конгрегацією (або об'єднанням конгрегацій) може бути об'єднання фізичних осіб, які сповідують християнство або будь-яку іншу релігію (або переконання). Те ж саме стосується і монастирів. Не існує жодних значних обмежень щодо можливості вибору релігійними громадами тієї чи іншої необхідної їм правової форми для ведення діяльності.

В **Іспанії** для релігійних громад існує можливість вибору між трьома взаємопов'язаними формами юридичної особи:

- 1) релігійні об'єднання (*confesiones religiosas*) – основна форма юридичної особи для громад, церков і релігійних громад;
- 2) релігійні суб'єкти (*entidades religiosas*) – форма юридичної особи для окремих територіальних, асоціативних або структурних підрозділів релігійних об'єднань (*confesiones religiosas*). З метою спрощення юридичних питань законодавство Іспанії може розглядати в якості «релігійних суб'єктів» (*entidad religiosa*) такі установи, як семінарія, єпархія, місцева громада чи церква, територіальний підрозділ релігійного об'єднання;
- 3) релігійні федерації (*federaciones religiosas*) складаються з груп «релігійних об'єднань», які мають деякі загальні характеристики (наприклад, догмати, історичне походження і т.д.). Також існує форма, яка називається «федерація релігійних суб'єктів» (*Federaciones de entidades religiosas*).

Крім цього, будь-яка релігійна група або група, що дотримується певних переконань, може зареєструватися в Державному реєстрі об'єднань в якості звичайного об'єднання.

18. Потрібно відзначити, що незалежне існування релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, необхідне для забезпечення плюралізму в демократичному суспільстві та лежить у самій основі захисту свободи релігії та пере-

конань.<sup>52</sup> Це безпосередньо стосується не лише організації цих громад як такої, а й ефективного користування правом на свободу релігії усіма їхніми активними членами. Якщо організаційне життя громади не захищене свободою релігії або переконань, всі інші аспекти індивідуальної свободи віросповідання стають вразливими.<sup>53</sup> Можливість утворювати юридичну особу для того, щоб колективно діяти у сфері спільних інтересів, є одним з найважливіших аспектів права на свободу об'єднань, без якого це право було б позбавлене будь-якого сенсу. Що стосується організації релігійної громади, то відмова надати їй статус юридичної особи визнається втручанням у реалізацію права на свободу релігії відповідно до статті 9 ЄКПЛ (як самою громадою, так і її окремими членами).<sup>54</sup> У цьому зв'язку країни-учасниці ОБСЄ дали обіцянку «надавати на їхнє прохання об'єднанням віруючих, які сповідують або готові сповідувати свою віру в конституційних рамках своїх країн, визнання статусу, передбаченого для них в їхніх відповідних країнах».<sup>55</sup>

19. Згідно з міжнародним законодавством з прав людини, відмова держави надати правосуб'єктність об'єднанню громадян, заснованому на релігії або переконаннях, є втручанням у реалізацію права на свободу релігії та переконань у контексті права на свободу об'єднань.<sup>56</sup> Встановлено, що відмова влади зареєструвати певну групу або позбавити її правосуб'єктності безпосередньо зачіпає як саму групу, так і її голів, засновників та окремих членів.<sup>57</sup> Таким чином, було визнано, що відмова у визнанні правосуб'єктності релігійних громад, або громад, які дотримуються певних переко-

---

52 п. 62 справи «Хасан та Чауш проти Болгарії» за Заявою №30985/96 до ЄСПЛ від 26 жовтня 2000 р.; п. 136 справи «Sindicatul Pastoral Cel Bun проти Румунії» за Заявою №2330/09 до ЄСПЛ від 9 липня 2013 р.; п. 118 справи «Бессарабська митрополія проти Молдови» за Заявою №45701/99 до ЄСПЛ від 13 грудня 2001 р. та п. 103 справи «Священний синод Болгарської православної церкви (Митрополит Інокентій) та інші проти Болгарії» за Заявою №412/03 та 35677/04 до ЄСПЛ від 22 січня 2009 р.

53 п. 62 справи «Хасан та Чауш проти Болгарії» за Заявою №30985/96 до ЄСПЛ від 26 жовтня 2000 р.

54 п. 84 справи «Кімля та інші проти Росії» за Заявою №76836/01 та 32782/03 до ЄСПЛ від 1 жовтня 2009 р.

55 Відень, 1989 р., п. 16.3.

56 п. 84 справи «Кімля та інші проти Росії» за Заявою №76836/01 та 32782/03 до ЄСПЛ від 1 жовтня 2009 р.; п. 101 справи «Свідки Ієгови Москви та інші проти Росії» за Заявою №302/02 до ЄСПЛ від 10 червня 2010 р.; п. 52 справи «Ожельк та інші проти Польщі» за Заявою №44158/98 до ЄСПЛ від 17 лютого 2004 р.; п. 31 справи «Сідіропулас та інші проти Греції» за Заявою № 26695/95 до ЄСПЛ від 1 липня 1998 р.; пп. 6 та 9 Висновку CDL-AD(2010)005 про правовий статус релігійних громад у Туреччині та право Православного патріархату Стамбула використовувати прийменник «єкуменічний», прийнятий Венеціанською комісією на 82-му пленарному засіданні (Венеція, 12–13 березня 2010 р.); п. 64 Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проекту Закону «Про свободу совісті та релігії» та щодо законів про внесення поправок і доповнень в Кримінальний кодекс, Кодекс адміністративних правопорушень та закон про стосунки між Республікою Вірменія та Святою вірменською апостольською церквою Республіки Вірменія; ОБСЄ/БДІПЛ та Венеціанська комісія, Рекомендації з аналізу законодавства щодо релігії та віросповідання, 2004 р. (далі – Рекомендації 2004), п. 8.

57 п. 101 справи «Свідки Ієгови Москви та інші проти Росії» за Заявою №302/02 до ЄСПЛ від 10 червня 2010 р.; п. 53 справи «Об'єднання громадян Радко та Паунковський проти колишньої югославської Республіки Македонія» за Заявою №74651/01 до ЄСПЛ від 15 січня 2009 р.; п. 53 справи «Об'єднана Македонська організація «Лінден та інші» проти Болгарії» за Заявою №59491/00 до ЄСПЛ від 19 січня 2006 р.; п. 27 справи «Комуністична група та Унгурану проти Румунії» за Заявою №46626/99 до ЄСПЛ від 3 лютого 2005 р. та справа «АРЕН Üldözötteinek Szövetsége та інші проти Угорщини» за Заявою №32367/96 до ЄСПЛ від 31 січня 1999 р.

нань, є порушенням права на свободу релігії та переконань<sup>58</sup> в рамках його реалізації як самою громадою, так і її окремими членами.<sup>59</sup>

20. Право на статус юридичної особи має велике значення для повної реалізації права на свободу релігії та переконань. У разі відсутності доступу до нього низка ключових аспектів організованого життя громади в даній сфері стає неможливою або дуже проблематичною. До цих аспектів належать користування банківськими рахунками та забезпечення судового захисту громади, її членів та активів<sup>60</sup>; збереження наступності права власності на релігійні споруди; будівництво нових релігійних споруд; створення та забезпечення діяльності конфесійних шкіл та вищих навчальних закладів; забезпечення широкомасштабного виробництва речей, які використовуються в релігійних звичаях та обрядах; прийом на роботу співробітників; створення та керівництво діяльністю засобів масової інформації.<sup>61</sup>

58 п. 7.2 справи «*Праведна сестра Джозефа та 80 сестер-наставниць місії Святого хреста Третього ордену св. Франциска в Менцінгені в Шрі-Ланці проти Шрі-Ланки*» за поданням 1249/2004 до Комітету ООН з прав людини від 21 жовтня 2005 р.

59 п. 101 справи «*Свідки Ієгови Москви та інші проти Росії*» за Заявою №302/02 до ЄСПЛ від 10 червня 2010 р.; пп. 79–80 справи «*Релігійне об'єднання свідків Ієгови проти Австрії*» за Заявою №40825/98 до ЄСПЛ від 31 липня 2008 р. та п. 105 справи «*Бессарабська митрополія проти Молдови*» за Заявою №45701/99 до ЄСПЛ від 13 грудня 2001 р.

60 п. 102 справи «*Свідки Ієгови Москви та інші проти Росії*» за Заявою №302/02 до ЄСПЛ від 10 червня 2010 р.; п. 85 справи «*Кімля та інші проти Росії*» за Заявою №76836/01 та 32782/03 до ЄСПЛ; п. 66 справи «*Релігійне об'єднання свідків Ієгови проти Австрії*» за Заявою №40825/98 до ЄСПЛ від 31 липня 2008 р.; п. 118 справи «*Бессарабська митрополія проти Молдови*» за Заявою №45701/99 до ЄСПЛ від 13 грудня 2001 р.; п. 40 справи «*Корецький та інші проти України*» за Заявою №40269/02 до ЄСПЛ від 3 квітня 2008 р. та пп. 30 та 40–41 справи «*Католицька церква Канеа проти Греції*» ЄСПЛ від 16 грудня 1997 р.; п. 23 Висновку CDL-AD(2005)037-е щодо проекту закону про свободу релігії та загальне становище релігій в Румунії, прийнятого Венеціанською комісією на 64-му пленарному засіданні (Венеція, 21–22 жовтня 2005 р.); п. 68 Висновку CDL-AD(2010)005 щодо юридичного статусу релігійних громад у Туреччині та права Православного патріархату Стамбула використовувати прикметник «*екуменічний*».

61 Доповідь СД ООН про визнання, п. 46.

У Нідерландах цивільне законодавство (зокрема, майнове право) наділяє юридичні особи однаковими правами та обов'язками з фізичними особами відповідно до Статті 2:5 Цивільного кодексу, у якій зазначається, що «з точки зору майнового права, юридична особа дорівнює фізичній особі, якщо законом не передбачене інше». Релігійні конфесії, які можуть легко отримати статус юридичної особи (в якості об'єднання, фонду або церковної організації особливого роду (*sui generis*)) мають можливість здійснювати правові дії, в тому числі звертатися до суду, укладати договори і подавати заяви на користування землею. У цьому відношенні відсутній поділ юридичних осіб на категорії; всі релігійні конфесії, організовані як будь-який з трьох зазначених типів юридичної особи, мають право на здійснення таких юридичних дій.

21. Таким чином, як зазначається у Розділі I цих Рекомендацій, будь-яка відмова в наданні статусу юридичної особи релігійній громаді або громаді, яка дотримується певних переконань, повинна бути обґрунтована відповідно до суворих умов. В той же час, згідно з міжнародним законодавством з прав людини релігійні громади та громади, які дотримуються певних переконань, не повинні бути зобов'язаними отримувати статус юридичної особи, якщо вони цього не бажають.<sup>62</sup> Рішення щодо того, проходити чи не проходити державну реєстрацію, може саме по собі мати релігійний характер, а реалізація права на свободу релігії та переконань не повинна залежати від того, чи група направляла відповідне звернення і чи отримала статус юридичної особи.<sup>63</sup> Країни використовують низку практичних заходів, які передбачають, зокрема, контроль з боку поліції, стеження, обмежувальні заходи, в тому числі закриття місць відправлення культу, конфіскацію майна, фінансові санкції, ув'язнення,<sup>64</sup> блокування доступу до послуг капеланів, обмеження поширення та права на володіння релігійною літературою та обмеження права проповідувати свою релігію або переконання іншим особам. Очевидно, що такі і подібні їм заходи суперечать міжнародним стандартам, якщо вони застосовуються лише тому, що релігійна громада або громада, яка дотримується певних переконань, не звертається за отриманням статусу юридичної особи або його не отримує.

62 Доповідь СД ООН про визнання, п. 58: «Виходячи з універсального розуміння прав людини, країни повинні забезпечити для всіх людей можливість реалізації ними права на свободу думки, совісті, релігії та переконань на основі поваги до їхньої самосвідомості в цій сфері. Повага до свободи релігії та переконань в якості права людини не залежить від адміністративних процедур реєстрації, оскільки свобода релігії та переконань набула статусу права людини до отримання схвалення з боку держави і незалежно від нього».

63 п. 26 Спільного висновку CDL- AD(2008)032 Венеціанської комісії та Консультативної ради ОБСЄ/БДІПЛ з питань свободи релігії та переконань щодо свободи совісті та релігійних організацій у Республіці Киргизстан.

64 Доповідь СД ООН про визнання, п. 58.



В **Італії** згідно статей 36-38 Цивільного кодексу релігійні громади мають можливість виступати в якості «невизнаних об'єднань» (associazione non riconosciuta). Це найпростіша модель, яка також використовується політичними партіями та профспілками. Незважаючи на те, що у такий спосіб громади не отримують статусу юридичної особи, релігійна громада все одно набуває правоздатності і дієздатності (у тому числі незалежності у майнових питаннях, а також права на отримання добровільних внесків і на звернення до суду) в умовах повної свободи без необхідності надавати свої установчі документи будь-яким державним органам. Умови для утворення невизнаного об'єднання дуже прості: необхідна лише наявність не менше трьох членів, статуту та нотаріального посвідчення.

В **Естонії** законодавство не забороняє діяльність незареєстрованих релігійних об'єднань. При цьому основна незручність для незареєстрованих організацій полягає в тому, що вони не мають права виступати в якості юридичних осіб і, таким чином, не можуть скористатися правами і захистом, які надаються релігійним юридичним особам. Разом з тим на них як на релігійну групу все-таки поширюється захищене конституцією колективне право на свободу релігії. Щодо незареєстрованих релігійних громад відсутні будь-які обмеження на проведення релігійних зібрань або церемоній в приватному будинку або в орендованому приміщенні. Закон передбачає обмеження колективної свободи релігії та переконань тільки в тому випадку, якщо завдається шкода громадському порядку, здоров'ю людей або суспільній моралі, або якщо порушуються права і свободи інших осіб.

У **Німеччині** релігійні громади, які не зареєстровані як об'єднання або як будь-яка інша форма юридичної особи, мають статус незареєстрованих об'єднань (діяльність незареєстрованих об'єднань регулюється положеннями Розділу 54 Цивільного кодексу Німеччини) поряд з іншими юридичними особами. Таке об'єднання користується тими ж правами, що і некомерційні товариства (Gesellschaft bürgerlichen Rechts – цивільно-правове партнерство), і має часткову правоздатність; на практиці суди широко застосовують норми, аналогічні тим, які передбачені положеннями про зареєстровані об'єднання.

Як правило, в **Ірландії** релігійні громади та групи, які дотримуються певних переконань, діють у формі добровільних об'єднань без прав юридичної особи. Об'єднання без прав юридичної особи є групою осіб, об'єднаною правилами та формою членства, які можна ідентифікувати. Правила такого об'єднання визначають процедуру вступу до об'єднання та виходу з нього, осіб, які контролюють діяльність об'єднання та його фінанси, а також умови контролю (див. справи «О'Кіфі проти Каллен» (1873 р.), IR 7 CL 319, і «Держава (Колхуна) проти д'Арсі та інших» (1936 р.), IR 641). Загалом, майно об'єднання знаходиться у спільній власності його членів, а не у власності самого об'єднання. Об'єднання без прав юридичної особи не може звертатися до суду (або виступати відповідачем) від свого імені. Не існує жодних вимог щодо реєстрації об'єднань без права юридичної особи.

22. Існують різні способи, які дозволяють забезпечити, щоб релігійні групи та групи, які дотримуються певних переконань, мали можливість отримати статус юридичної особи за наявності у них такого бажання. У правових системах деяких держав це досягається за рахунок залучення судів, в інших передбачена подача заяви в який-небудь державний орган. Держави можуть надавати релігійним громадам та групам, які дотримуються певних переконань, різні форми юридичної особи, такі, наприклад, як траст, корпорація, об'єднання, фонд, а також різноманітні особливі форми юридичної особи, передбачені спеціально для релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань.

У **Сполучених Штатах** під час реєстрації у якості неприбуткової корпорації релігійне об'єднання зобов'язане прийняти установчий договір і правила внутрішнього розпорядку. Установчий договір містить інформацію про структуру організації, включаючи її назву, адресу, дані про реєстраційний орган, а також підстави для визначення її неприбуткового статусу та податкових пільг. Правила внутрішнього розпорядку визначають регламент та процедури даної організації, часто включаючи інформацію про умови входження в Раду директорів і термін перебування в ній, час і порядок проведення зборів, а також про спосіб призначення посадових осіб. В цілому, вони регулюють діяльність організації. Для того, щоб отримати статус неприбуткової корпорації, релігійна громада чи громада, яка дотримується певних переконань, повинна подати заяву на отримання такого статусу у відповідний державний орган. Крім цього, для отримання безподаткового статусу на федеральному рівні необхідно заповнити у Федеральній податковій службі форму №1023 або №1024. У більшості випадків після отримання такого статусу громада автоматично звільняється від сплати місцевих податків і податків штату.

У колишній югославській Республіці Македонія Головний суд Скоп'є II уповноважений вести Єдиний судовий реєстр церков, релігійних громад та релігійних груп. Наявні в реєстрі дані знаходяться у відкритому доступі. Міністерство юстиції визначає форму і зміст бланку заяви на включення до реєстру та порядок його ведення. Державний орган, який відповідає за відносини між державою та релігійними громадами, – Комісія з відносин з релігійними громадами та релігійними групами, – веде каталог зареєстрованих церков, релігійних громад та релігійних груп, але не має повноважень здійснювати їхню реєстрацію.

23. Незалежно від системи, яка використовується для регулювання доступу до отримання статусу юридичної особи, і конкретних термінів, якими можуть позначатися форми юридичної особи, доступні для релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, національне законодавство у цій галузі має відповідати міжнародним інструментам у сфері прав людини і зобов'язанням ОБСЄ.<sup>65</sup> Це означає, зокрема, що релігійні організації та організації, які дотримуються певних переконань, повинні мати можливість в повному обсязі здійснювати релігійну діяльність і діяльність, яка зазвичай здійснюється зареєстрованими недержавними суб'єктами права.<sup>66</sup>
24. Враховуючи той факт, що багато юридичних дій можуть здійснюватися лише суб'єктами, які мають статус юридичної особи, доступ до отримання такого статусу релігійними громадами або громадами, які дотримуються певних переконань, повинен бути швидким, прозорим, справедливим, інклюзивним та вільним від дискримінації.<sup>67</sup>
25. Процедури, які надають релігійним громадам та громадам, які дотримуються певних переконань, доступ до отримання статусу юридичної особи, не повинні передбачати

65 Для ознайомлення з каталогом законів, які регулюють питання реєстрації релігійних організацій/організацій віруючих, див. Розділ II.F (1) Рекомендацій від 2004 р.

66 п. 123 справи «Свято-Михайлівська парафія проти України» за Заявою №77703/01 до ЄСПЛ від 14 червня 2007; пп. 30–35 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ 2011 р. про право на свободу совісті та релігії та юридичний статус церков, конфесій та релігійних громад Угорщини; п. 39 Спільного висновку CDL-AD(2009)036 Венеціанської комісії, Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, Консультативної ради ОБСЄ/БДІПЛ з питань свободи релігії та переконань щодо Закону про внесення поправок та доповнень в Закон про свободу совісті та релігійні організації та щодо Закону про внесення поправок в Кримінальний кодекс Республіки Вірменія, прийнятого Венеціанською комісією на 79-му пленарному засіданні (Венеція, 12–13 червня 2009 р.).

67 Доповідь СД ООН про визнання, п. 54; п. 43ff Висновку CDL-AD(2014)012 щодо проекту Закону про внесення поправок та доповнень до Закону №02/L-31 про свободу релігії, прийнятого Венеціанською комісією на 98-му пленарному засіданні (Венеція, 21–22 березня 2014 р.).

обтяжливих вимог.<sup>68</sup> Серед таких вимог, які не відповідають міжнародному праву, можна назвати наступні приклади: вимога, щоб заява про реєстрацію була підписана усіма членами релігійної організації із зазначенням їхнього повного імені, дати народження та місця проживання<sup>69</sup>; вимога про надання надмірно докладної інформації у статуті релігійної організації<sup>70</sup>; надмірно високий або необґрунтований реєстраційний збір; вимога, щоб релігійна організація мала затверджену юридичну адресу<sup>71</sup>; або щоб релігійне об'єднання здійснювало свою діяльність виключно за адресою, вказаною в його реєстраційних документах.<sup>72</sup> Застосування таких обмежень не є необхідним у демократичному суспільстві з підстав, вказаних у міжнародних інструментах з прав людини. Крім цього, зацікавлені в отриманні статусу юридичної особи, релігійні громади та громади, які дотримуються певних переконань, не повинні зіштовхуватися із необов'язковими бюрократичними складнощами або з тривалими або непередбачуваними термінами очікування.<sup>73</sup> У випадках, коли для отримання статусу юридичної особи у відповідній правовій системі вимагається надання певних документів, пов'язаних з реєстрацією, такі документи повинні видаватися державними органами.<sup>74</sup>

---

68 п. 68 Попереднього спільного висновку CDL-AD(2010)054 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо Закону про внесення поправок і доповнень до закону про свободу совісті та релігійні організації та щодо законів про внесення поправок в Кримінальний кодекс, Кодекс адміністративних правопорушень та закон про благодійну діяльність Республіки Вірменія; п. 67ff Висновку CDL-AD(2014)012 щодо проекту Закону про внесення поправок та доповнень до Закону №02/L-31 про свободу релігії.

69 Доповідь СД ООН про визнання, п. 44.

70 п. 66 Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проекту закону про свободу совісті та релігії та щодо законів про внесення поправок і доповнень в Кримінальний кодекс, Кодекс адміністративних правопорушень та закон про стосунки між Республікою Вірменія та Святою вірменською апостольською церквою Республіки Вірменія.

71 Позиція Комітету з прав людини від 26 липня 2005 р., п. 7.6. справи «Сергій Малаховський та Олександр Пікуль проти Білорусі» за поданням №1207/2003,

72 пп. 80–82 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо Закону про свободу віросповідання Республіки Азербайджан.

73 п. 55 Доповіді СД ООН про визнання.

74 пп. 37–38 справи «Фусу Аркаді та інші проти Молдови» за Заявою №22218/06 до ЄСПЛ від 17 липня 2012 р.

У **Нідерландах**, поряд з об'єднаннями та фондами, статуси яких можуть надаватися всім типам релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, існує також особливий тип юридичної особи, який можуть мати лише церкви. Стаття 2:2(1) Цивільного кодексу передбачає надання статусу юридичної особи так званим «церковним громадам» (Kerkgemeenschappen). Цивільний кодекс не дає визначення цьому поняттю; визначення як таке можна знайти лише в судових прецедентах і правовій доктрині. Касаційний суд постановив, що релігійні організації, які за законом не зобов'язані отримувати офіційне визнання з боку держави, є церковними громадами зі статусом юридичної особи, якщо вони відповідають наступним критеріям: (I) діяльність цих організацій пов'язана з релігією; (II) можна визначити їх організаційну структуру; (III) організації висловлюють бажання виступати в якості церкви. Ці мінімальні умови на практиці не є серйозними перешкодами.

26. Процес отримання статусу юридичної особи повинний бути відкритим для якомога більшої кількості громад; при цьому не можна допускати, щоб певні громади виключалися з нього на підставі того, що вони не представляють традиційну або визнану релігію, або внаслідок надмірно вузьких тлумачень чи визначень релігії або переконань.
27. Крім цього, законодавство не повинно ставити отримання статусу юридичної особи в залежність від наявності в релігійній громаді або громаді, яка дотримується певних переконань, певної мінімальної кількості членів. Держави повинні забезпечити врахування потреб невеликих релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань,<sup>75</sup> а також повинні усвідомлювати, що положення, які вимагають наявності великої мінімальної кількості членів громади, невиправдано ускладнюють діяльність нещодавно створених релігійних громад.

<sup>75</sup> п. 44 Доповіді СД ООН про визнання.

Відповідно до п. 5 Закону **Естонії** «Про неприбуткові організації» для заснування релігійної громади достатньо двох осіб.

Правова система **Албанії** не містить жодних вимог щодо мінімального числа членів для всіх трьох форм юридичної особи (об'єднання, центри і фонди), передбачених албанським законодавством щодо релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань.

Цивільне законодавство **Швеції** містить лише вимогу до кількості членів, які входять до ради об'єднання, яка, зазвичай, включає від трьох до п'яти чоловік.

28. Законодавство не повинно висувати в якості однієї з умов отримання статусу юридичної особи вимогу тривалого існування в країні. Така вимога має своїм наслідком невиправдане обмеження прав релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, які недавно з'явилися в певній країні.<sup>76</sup>
29. Оскільки право на свободу релігії та переконань мають не лише громадяни певної країни,<sup>77</sup> законодавство не повинно відмовляти релігійним громадам та громадам, які дотримуються певних переконань, в отриманні статусу юридичної особи на тій підставі, що серед засновників громади є іноземці<sup>78</sup> або негромадяни, або що їхня штаб-квартира знаходиться за кордоном.<sup>79</sup>
30. Зокрема, отримання статусу юридичної особи будь-якою релігійною громадою або громадою, яка дотримується певних переконань, не повинно залежати від схвалення або позитивної рекомендації з боку інших релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань, оскільки присвоєння статусу юридичної особи певній релігійній громаді чи громаді, яка дотримується певних переконань, не належить до компетенції інших громад.<sup>80</sup> Практика, коли державні органи запитують думку однієї або більше релігійних громад чи громад, які дотримуються певних переконань, з питань, пов'язаних із заявами про надання статусу юридичної особи іншим релігійним

76. Справа «Кімля проти Росії» за Заявою №76836/01 та 32782/03 до ЄСПЛ від 1 жовтня 2009 р.

77. п. 99 *Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо Закону Республіки Азербайджан «Про свободу віросповідання»; п. 93 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, конфесій та релігійних громад Угорщини.*

78. п. 82 справи «Московське відділення Армії Спасіння проти Росії» за Заявою №72881/01 до ЄСПЛ від 5 жовтня 2006 р.

79. Там само, пп. 83–85.

80. п. 34 справи «Вергос проти Греції» за Заявою №65501/01 до ЄСПЛ від 24 червня 2004 р.; Доповідь Спеціального доповідача ООН про визнання, п. 56.

громадам або громадам, які дотримуються певних переконань (організаціям), ставить під сумнів об'єктивність та неупередженість відповідних державних органів і посадових осіб.<sup>81</sup>

31. Виконуючи свій обов'язок з надання статусу юридичної особи, держава зобов'язана поважати незалежність релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань.<sup>82</sup> В рамках системи, яка регулює питання отримання статусу юридичної особи, держави повинні виконувати свої обов'язки, забезпечуючи, щоб національне законодавство надавало релігійним громадам та громадам, які дотримуються певних переконань, можливість самим вирішувати питання щодо власного керівництва,<sup>83</sup> внутрішніх правил,<sup>84</sup> сутнісного змісту своїх переконань,<sup>85</sup> структури громади та методів призначення священнослужителів,<sup>86</sup> а також щодо своєї назви та інших символів. Зокрема, державі слід утримуватися від змістовної, на відміну від формальної, оцінки статуту та характеру релігійних організацій.<sup>87</sup> Зважаючи на значну різноманітність організаційних форм, які релігійні громади та громади, які дотримуються певних переконань, можуть обирати для себе на практиці, національне законодавство у цій сфері має бути дуже гнучким.<sup>88</sup>
32. Рішення про відмову в наданні статусу юридичної особи або про його позбавлення по відношенню до будь-якої релігійної громади або громади, яка дотримується певних

81 п. 47 справи «Мануссакіс проти Греції» за Заявою №18748/91 до ЄСПЛ від 26 вересня 1996 р.

82 п. 72 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо Закону про свободу віросповідання Республіки Азербайджан; п. 20 Висновку CDL-AD(2005)037 щодо проекту закону про свободу релігії та зазальне становище релігії в Румунії; п. 30 Висновку CDL-AD(2006)030 щодо проекту Закону про внесення доповнень в Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»; Розділ Г Рекомендацій від 2004 р.

83 пп. 118–121 справи «Священний синод Болгарської православної церкви (Митрополит Інокентій) та інші проти Болгарії» за Заявою №412/03 та 35677/04 до ЄСПЛ від 22 січня 2009 р.; пп. 49, 52 і 53 справи «Серіф проти Греції» за Заявою №38178/97 до ЄСПЛ від 14 березня 2003 р.; пп. 62 та 78 справи «Хасан та Чауш проти Болгарії» за Заявою №30985/96 до ЄСПЛ від 26 жовтня 2000 р.; пп. 118 та 123 справи «Бессарабська митрополія проти Молдови» за Заявою №45701/99 до ЄСПЛ від 13 грудня 2001 р.; п. 96 справи «Верховна священна рада Союзу мусульман Болгарії проти Болгарії» за Заявою №39023/97 до ЄСПЛ від 16 грудня 2004 р.

84 п. 76 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо Закону Республіки Азербайджан «Про свободу віросповідання».

85 п. 54 та 90 Проміжного спільного висновку CDL-AD(2010)054 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо закону про внесення поправок та доповнень до закону про свободу совісті та релігійні організації та щодо законів про внесення поправок до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про благодійну діяльність Республіки Вірменія. п. 46 Висновку CDL-AD(2007)005 щодо проекту закону колишньої югославської Республіки Македонія про юридичний статус церкви, релігійної громади та релігійної групи, прийнятого Венеціанською комісією на 70-му пленарному засіданні (Венеція, 16–17 березня 2007 р.).

86 п. 56 Доповіді СД ООН про визнання.

87 п. 80 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДППЛ щодо Закону Республіки Азербайджан «Про свободу віросповідання».

88 п. 39 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини; п. 33 Спільного висновку CDL-AD(2008)032 Венеціанської комісії та Консультативної ради ОБСЄ/БДППЛ з питань свободи релігії та переконань щодо свободи совісті та релігійних організацій у Республіці Киргизстан.

переконань, має бути обґрунтоване відповідно до суворих критеріїв, викладених у Розділі I.<sup>89</sup> У рішенні про відмову у наданні статусу юридичної особи релігійній громаді або громаді, яка дотримується певних переконань, або про позбавлення громади такого статусу мають бути вказані причини прийняття такого рішення.<sup>90</sup> Ці причини повинні бути конкретними та чіткими.<sup>91</sup> Це також сприяє реалізації права на апеляцію (див. п. 35 нижче).

В **Естонії** відповідно до статті 14 (3) Закону «Про церкви і конгрегації» у разі відмови у включенні до реєстру того чи іншого релігійного об'єднання орган, який здійснює реєстрацію (суд), зобов'язаний вказати причину відмови в письмовій формі. Перелік підстав, на які може посилатися суд, міститься у законі.

Відповідно до статті 14 (2) Закону «Про церкви і конгрегації» релігійне об'єднання не вноситься до реєстру за таких умов:

- 1) статuti та інші документи, надані таким релігійним об'єднанням, не відповідають вимогам закону;
- 2) діяльність цього релігійного об'єднання завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю, моральності або порушує права і свободи інших людей.

89 п. 102 справи «Свідки Ієгови Москви та інші проти Росії» за Заявою №302/02 до ЄСПЛ від 10 червня 2010 р.; п. 66 справи «Релігійне об'єднання свідків Ієгови та інші проти Австрії» за Заявою №40825/98 до ЄСПЛ від 31 липня 2008 р. та п. 118 справи «Бессарабська митрополія проти Молдови» за Заявою №45701/99 до ЄСПЛ від 13 грудня 2001 р.; п. 40 справи «Корецький та інші проти України» за Заявою №40269/02 до ЄСПЛ від 3 квітня 2008 р. та п. 30 та 40–41 справи «Католицька церква Канеа проти Греції», 16 грудня 1997 р.; п. 9 Рекомендацій від 2004 р.

90 п. 38 Спільного висновку CDL-AD(2011)028 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проекту закону про свободу совісті та релігії та щодо законів про внесення поправок і доповнень в Кримінальний кодекс, Кодекс адміністративних правопорушень та закон про стосунки між Республікою Вірменія та Святою вірменською апостольською церквою Республіки Вірменія.

91 п. 175 справи «Свідки Ієгови Москви та інші проти Росії» за Заявою №302/02 від 10 червня 2010 р.; п. 38 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Акту CCVI від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини. п. 29 Спільного висновку CDL-AD(2009)036 Венеціанської комісії, Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, Консультативної ради ОБСЄ/БДІПЛ з питань свободи релігії та переконань щодо Закону про внесення поправок та доповнень в Закон про свободу совісті та релігійні організації та щодо Закону про внесення поправок в Кримінальний кодекс Республіки Вірменія.



33. Враховуючи далекосяжні та важливі наслідки, які може мати позбавлення правосуб'єктності релігійної громади чи громади, яка дотримується певних переконань, для її статусу, фінансування та діяльності, прийняття такого рішення має розглядатися як останній з усіх можливих засобів.<sup>92</sup> Такий крок може бути виправданим у разі вчинення серйозних і повторюваних порушень, які несуть загрозу громадському порядку, якщо відсутня можливість ефективного застосування інших санкцій, але лише при дотриманні всіх умов, зазначених у Розділі I цих Рекомендацій. В іншому випадку, як правило, порушуються принципи пропорційності та субсидіарності.<sup>93</sup> Для того щоб відповідати цим принципам, законодавство повинно містити ряд менш тяжких санкцій, – наприклад, попередження, штраф або позбавлення податкових пільг, – які, залежно від тяжкості порушення, слід застосувати, перш ніж буде розглядатися питання про позбавлення громади статусу юридичної особи.<sup>94</sup>

---

92 пп. 93–94 *Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо Закону Республіки Азербайджан «Про свободу віросповідання».*

93 п. 48 *Висновку CDL-AD(2007)041 щодо проекту закону про свободу релігії, релігійні організації та взаємовідносини з державою Албанія, прийнятого Венеціанською комісією на 73-му пленарному засіданні (Венеція, 14–15 грудня 2007 р.).*

94 п. 82 справи *«Тєбієті Мюхафізе Джемєті та Ісрафілов проти Азербайджану»* за Заявою №37083/03 до ЄСПЛ від 8 жовтня 2009 р.; п.159 справи *«Свідки Іегови Москви та інші проти Росії»* за Заявою №302/02 до ЄСПЛ від 10 червня 2010 р.

У цивільному законодавстві Нідерландів (Цивільний кодекс «Про заборонених юридичних осіб») питання про ліквідацію юридичних осіб, включаючи релігійні громади зі статусом юридичної особи, вирішується таким чином:

«Стаття 2:20: Заборона юридичної особи судом

– 1. Якщо діяльність юридичної особи суперечить громадському порядку, окружний суд зобов'язаний заборонити і ліквідувати таку юридичну особу у відповідь на звернення державної прокуратури.

– 2. Якщо цілі (задачі) юридичної особи, викладені в її установчому договорі, суперечать громадському порядку [ordre public], окружний суд зобов'язаний ліквідувати таку юридичну особу у відповідь на звернення державної прокуратури. До такої ліквідації окружний суд може призначити даній юридичній особі певний термін на приведення своєї цілі (задачі) у відповідність з вимогами громадського порядку»

[...]

Стаття 2:21: Ліквідація юридичної особи судом

[...]

-2. Окружний суд не ліквідує юридичну особу, якщо суд надав цій юридичній особі можливість протягом певного періоду часу виконати необхідні законодавчі умови, а юридична особа виконала ці вимоги протягом такого періоду.[...]

34. Позбавлення правосуб'єктності релігійної організації або організації, яка дотримується певних переконань, у жодному разі не означає, що така релігійна громада чи громада, яка дотримується певних переконань, або окремі її члени більше не користуються захистом свого права на свободу релігії та переконань чи інших прав людини та основних свобод. Позбавлення таких громад їхніх основних прав або навіть прийняття рішення про заборону таких громад може мати важкі наслідки для релігійного життя всіх їхніх членів; з цієї причини слід уникати перешкоджання або припинення діяльності релігійної громади лише з причини правопорушення, скоєного будь-яким із її членів. Такі заходи будуть означати накладення колективних санкцій на громаду в цілому за дії, які по справедливості слід віднести на рахунок конкретних осіб. Таким чином, порушення з боку окремих лідерів та членів релігійних організацій повинні призводити до відповідальності відповідних осіб (а не громади та інших її членів) шляхом порушення кримінального, адміністративного або цивільного провадження.<sup>95</sup>

<sup>95</sup> п. 99 Проміжного спільного висновку CDL-AD(2010)054 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо закону про внесення поправок та доповнень до закону про свободу совісті та релігійні організації та щодо законів про внесення поправок до Кримінального кодексу, Кодексу адміністративних правопорушень та закону про благодійну діяльність Республіки Вірменія. П. 92 Спільного висновку CDL-AD(2012)022 Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо Закону Республіки Азербайджан «Про свободу віросповідання».

35. Загалом, слід забезпечити на національному рівні ефективний засіб правового захисту від рішень про відмову надати статус юридичної особи або про позбавлення такого статусу стосовно релігійної громади або громади, що дотримується певних переконань, яка має підстави претендувати на такий статус.<sup>96</sup> Держави мають обов'язок загального характеру щодо забезпечення практичного виконання ряду стандартів, викладених в міжнародному законодавстві з прав людини, наприклад, у статті 2 (з) МПГПП, а також у статті 6 (1) та статті 13 ЄКПЛ, які передбачають, що для осіб та громад необхідно забезпечувати доступ до суду, який зобов'язаний надавати їм ефективні засоби правового захисту. Таким чином, релігійні громади та громади, що дотримуються певних переконань, мають право на отримання швидкого рішення щодо своєї заяви про реєстрацію (там, де це доречно),<sup>97</sup> а також право на апеляцію.<sup>98</sup> Хоча існують різні системи надання статусу юридичної особи, включаючи такі, де початкове рішення приймає суд, і такі, де цю функцію виконують адміністративні органи, необхідно завжди забезпечувати доступ до суду, а також можливість належного та ефективного перегляду відповідних рішень. Цей принцип діє незалежно від того, чи приймається рішення про статус юридичної особи незалежним судом чи адміністративним органом; в останньому випадку подальший контроль за прийнятим рішенням повинен здійснювати незалежний і неупереджений суд, у тому числі забезпечуючи право апеляції до вищої інстанції.<sup>99</sup>

96 пп. 49–54 справи «Істинна православна церква Молдови та інші проти Молдови» за Заявою №952/03 до ЄСПЛ від 27 лютого 2007 р.

97 пп. 78–80 справи «Релігійне об'єднання свідків Ієгови та інші проти Австрії» за Заявою №40825/98 до ЄСПЛ від 31 липня 2008 р.; п. 44 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини.

98 п. 80 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини. П. 31 Спільного висновку CDL-AD(2008)032 Венеціанської комісії та Консультативної ради ОБСЄ/БДПЛ з питань свободи релігії та переконань щодо свободи совісті та релігійних організацій у Республіці Киргизстан; п. 82 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини.

99 пп. 82–83 Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини.

В **Іспанії** в розпорядженні релігійної громади, якій відмовлено в реєстрації, є наступні засоби правового захисту:

(1) адміністративний захист шляхом звернення до Міністерства юстиції; (2) судовий захист шляхом звернення до Національного вищого суду (Audiencia Nacional); (3) звернення до Верховного суду Іспанії (у разі підозри про порушення в Національному вищому суді); (4) спеціальна процедура захисту основних прав у Конституційному суді.

У **Республіці Молдова** згідно з положеннями Цивільного процесуального кодексу позивачі спочатку повинні спробувати вирішити спір з органами державної влади у позасудовому порядку. Перш за все, необхідно подати заяву до відповідного міністерства, а потім у разі неотримання відповіді протягом 30 днів або в разі незадовільної відповіді позивач може звернутися до суду. Якщо позивач не задоволений рішенням суду першої інстанції, він може звернутися до Апеляційного суду, а після цього – до Верховного суду Молдови.

36. У випадках, коли в систему, яка регулює питання набуття правосуб'єктності релігійними громадами та громадами, які дотримуються певних переконань, вносяться нові положення, відповідні правила на перехідний період повинні гарантувати дотримання прав існуючих громад.<sup>100</sup> Коли закони мають зворотну силу або не можуть захистити набуті права релігійних організацій та організацій, що дотримуються певних переконань, (наприклад, у разі вимоги подачі повторної заяви на отримання статусу юридичної особи відповідно до нововизначених критеріїв), держава зобов'язана показати, що такі обмеження відповідають критеріям, вказаним у Розділі I цих Рекомендацій. Зокрема, держава зобов'язана зазначити об'єктивні причини внесення змін до існуючого законодавства, а також довести, що запропоновані закони не порушують права на свободу релігії та переконань в більшій мірі, ніж це суворо необхідно з огляду на ці об'єктивні причини. Релігійні організації та організації, що дотримуються певних переконань, не можна обкладати надмірними чи дискримінаційними податками на передачу власності або іншими зборами, якщо нові правила вимагають передачі права власності на майно, яке раніше належало юридичній особі.

<sup>100</sup> п. 57 Доповіді СД ООН про визнання

37. Держави повинні забезпечити, щоб згадані вище права і принципи були ефективно включені в їхню національну правову систему, тобто в закони, нормативні акти, практичну діяльність та/або політику.<sup>101</sup> Крім цього, держави повинні забезпечити, щоб посадові особи і державні органи, які мають відношення до надання статусу юридичної особи релігійним громадам та громад, що дотримуються певних переконань, були знайомі з принципами, які містяться в міжнародних стандартах з питань свободи релігії та переконань, і діяли згідно з ними.

У Латвії Бюро реєстрації розглядає заяви про отримання статусу юридичної особи відповідно до правил адміністративного провадження. Згідно з п. 1 ст. 4 Закону про адміністративну процедуру при цьому застосовуються загальні принципи права, в тому числі наступні:

- принцип дотримання прав людини, відповідно до якого державна установа, приймаючи рішення, повинна виходити з необхідності захисту прав і законних інтересів особи;
- принцип правосуддя, відповідно до якого державна установа повинна діяти в рамках передбачених законом повноважень і може користуватися такими повноваженнями виключно у відповідності з їхнім значенням і метою;
- принцип розумного застосування закону, відповідно до якого державна установа застосовує закон, використовуючи загальні методи юридичного тлумачення з метою досягнення найбільш справедливого та корисного результату;
- принцип заборони на довільне прийняття рішень, відповідно до якого адміністративний акт повинен спиратися виключно на факти, необхідні для прийняття рішення, а також на об'єктивні та раціональні міркування правового порядку;
- принцип законності, відповідно до якого державна установа може приймати рішення виключно на основі Конституції, законодавства та/або міжнародного права;
- принцип пропорційності, відповідно до якого державна установа, застосовуючи закон, зобов'язана враховувати, чи є адміністративна дія, яка застосовується проти особи, необхідною в демократичному суспільстві

101 Маастрихт, 2003 р., п. 9: [Рада міністрів] «зобов'язується забезпечувати та сприяти свободі особи сповідувати та практикувати релігію або переконання, самостійно або спільно з іншими, де необхідно за допомогою прозорих та недискримінаційних законів, нормативних актів, практик та політики».

- принцип процесуальної справедливості, відповідно до якого державна установа, ухвалюючи рішення, зобов'язана виявляти неупередженість та надавати учасникам розгляду розумну можливість викласти свою точку зору та представити докази, а також забезпечити, щоб посадова особа, чия об'єктивність в певній справі може бути на розумних підставах поставлена під сумнів, не брала участі в процесі прийняття рішення.

## **РОЗДІЛ ІV**

**Пільги для релігійних громад  
(організацій), або громад  
(організацій), які дотримуються  
певних переконань**

38. Держави можуть надавати певні пільги релігійним громадам (організаціям), та громадам (організаціям), які дотримуються певних переконань. Наприклад, це можуть бути фінансові субсидії, фінансові відрахування з податкових платежів на користь релігійних громад або ж надання членства в організаціях державного мовлення.<sup>102</sup> Лише при наданні таких пільг дозволяється встановлювати додаткові вимоги по відношенню до релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань, за умови, що такі вимоги є пропорційними та не носять дискримінаційного характеру.

У **США** неприбуткові релігійні установи мають численні пільги, включаючи наступні:

- i. всі пільги, які зазвичай надаються корпораціям, такі як право на порушення судових справ, участь в договірних відносинах і подачу заяв на отримання дозволу на користування землею;
- ii. податкові знижки на пожертвування;
- iii. звільнення від податку на корпоративний дохід;
- iv. у більшості випадків – звільнення від податку з обігу продажу;
- v. знижка на поштові тарифи за умови відправлення понад 250 однакових поштових повідомлень;
- vi. обмежена відповідальність для директорів та співробітників за діяльність організації; та
- vii. доступ до урядових та приватних грантів.

У **Німеччині** відповідно до п. 6 параграфу з Закону «Про оподаткування торговельних операцій» (Gewerbesteuer-gesetz) релігійні громади, зареєстровані як публічно-правові корпорації, частково звільняються від торгового податку. Корпорації, об'єднання осіб та майна, які відповідно до своїх статутів або установчих документів, а також у відповідності з фактичним веденням справ, виключно та безпосередньо переслідують релігійні цілі, звільняються від сплати торгового податку. Це не стосується тих випадків, коли вони керують діяльністю комерційного підприємства (за винятком підприємств у галузі сільського та лісового господарства).

39. Держави можуть надавати громадам подібні пільги, але при цьому необхідно забезпечити, щоб вони надавалися та реалізовувалися без жодної дискримінації.<sup>103</sup> Для цього потрібно, щоб такий режим мав об'єктивне і розумне обґрунтування, тобто

102 Доповідь СД ООН про визнання, п. 59.

103 Доповідь СД ООН про визнання, п. 61; п. 32 справи «Свідки Ієгови Австрії проти Австрії» за Заявою №27540/05 до ЄСПЛ від 25 вересня 2012 р.; п. F (2) Рекомендацій 2004 р.



переслідував законну ціль та забезпечував раціональну збалансованість між засобами, які використовуються, та наміченою ціллю.<sup>104</sup>

40. Зокрема, існування або укладання угод між державою та певною релігійною громадою або існування законодавства, яке встановлює спеціальний пільговий режим щодо останньої, в принципі не суперечить праву на відсутність дискримінації за ознакою релігії або переконань за умови наявності об'єктивного та розумного обґрунтування для встановлення особливого режиму, якщо для інших релігійних громад теж відкрита можливість укласти, за наявності бажання, аналогічні угоди.<sup>105</sup> Угоди та законодавство можуть визнавати історично зумовлені відмінності ролей різних релігій, які вони відігравали та продовжують відігравати у формуванні історії певної країни та її суспільства.<sup>106</sup> Існування різних режимів відносно релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань, яке призводить до того, що відповідно до закону одним громадам надається особливий статус, пов'язаний із суттєвими пільгами, а іншим релігійним громадам та громадам, які дотримуються певних переконань, котрі не мають такого статусу, пільги не надаються, може відповідати вимозі про відсутність дискримінації за ознакою релігії або переконань за умови, що дана держава створить систему надання релігійним групам правосуб'єктності, з якою пов'язаний певний особливий статус. Усі релігійні громади та громади, що дотримуються певних переконань, котрі бажають отримати такий статус, повинні мати рівні можливості для подання відповідної заяви, а застосування критеріїв, передбачених для набуття такої правосуб'єктності, повинне мати недискримінаційний характер.<sup>107</sup>
41. Той факт, що та чи інша релігія визнана в якості державної чи проголошена в якості офіційної або традиційної, або що прихильники такої релігії становлять більшість населення, може вважатись прийнятною підставою для надання особливого статусу, але лише за умови, що це не завдасть шкоди здійсненню будь-якого з прав людини та основних свобод та не призведе до дискримінації послідовників інших релігій або осіб, які не сповідують жодної релігії.<sup>108</sup> Зокрема, деякі заходи, які є дискримінаційними по відношенню до останніх (наприклад, обмеження кола осіб, які мають доступ до

104 п. 86 справи «Рада церков «Слово життя» та інші проти Хорватії» за Заявою №7798/08 до ЄСПЛ від 9 грудня 2010 р.; п. 156 справи «Оршуш та інші проти Хорватії» за Заявою №15766/03 до ЄСПЛ від 16 березня 2010 р.

105 п. 85 справи «Рада церков «Слово життя» (Savez Crkava "Riječ Života") та інші проти Хорватії» за Заявою №7798/08 до ЄСПЛ від 9 грудня 2010 р.; п. 33 справи «Konni проти Австрії» за Заявою №33001/03 до ЄСПЛ від 10 грудня 2009 р.

106 Розділ II.B (3) Рекомендацій від 2004 р.

107 п. 92 справи «Konni проти Австрії» за Заявою №33001/03 до ЄСПЛ від 10 грудня 2009 р.; п. 46 *Висновку CDL-AD(2012)004 щодо Закону ССВІ від 2011 р. про право на свободу совісті та релігії і юридичний статус церков, віросповідань та релігійних громад Угорщини*.

108 п. 9 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини, *Зауваження щодо кінцевого проекту Конституції Республіки Туніс*, CDL-AD(2013)034, прийняті Венеціанською комісією на 96-му пленарному засіданні (Венеція 10–11 жовтня 2013 р.), п. 27.

державної служби, прихильниками державної або домінуючої релігії, надання їм економічних привілеїв або встановлення спеціальних обмежень на сповідування інших переконань), суперечать положенням про заборону дискримінації за ознакою релігії або переконань та не забезпечують гарантію рівного захисту прав.<sup>109</sup>

42. Права, розглянуті у Розділах II і III цього документа, включаючи свободу сповідування релігії або переконання спільно з іншими та право на статус юридичної особи, слід сприймати не як привілей, а як право, яке складає один з основних компонентів свободи релігії або переконань.<sup>110</sup> Зокрема, як було зазначено вище, не можна зловживати правом на статус юридичної особи, використовуючи його як засіб обмеження прав окремих осіб або громад, які прагнуть здійснення свободи релігії або переконань; такий засіб ставить їх можливість отримати бажаний статус в залежність від порядку реєстрації або подібних обмежень. З іншого боку, доступ до отримання статусу юридичної особи має бути відкритим для якомога більшої кількості громад, і при цьому жодна громада не повинна втрачати такого доступу на підставі того, що вона представляє нетрадиційну або невизнану релігію чи переконання. Різне ставлення з точки зору порядку надання статусу юридичної особи може відповідати принципу недискримінації лише в тому випадку, якщо для цього існує об'єктивне та розумне обґрунтування, якщо такі відмінності не мають неспіврозмірного впливу на реалізацію права на свободу релігії чи переконань громадами (меншин) та їх членами, а також якщо порядок отримання статусу юридичної особи такими громадами не є надмірно обтяжливим.<sup>111</sup>

109 п. 9 Загального коментаря №22 Комітету ООН з прав людини; *Зауваження щодо кінцевого проекту Конституції Республіки Туніс*, CDL-AD(2013)034, прийняті Венеціанською комісією на 96-му пленарному засіданні (Венеція 10–11 жовтня 2013 р.), пп. 27–37.

110 п. 30 Доповіді СД ООН: «Держава зобов'язана поважати свободу релігії або переконань кожної людини як невід'ємне, а отже як таке, що не допускає відступів, право всіх людей, кожна з яких має статус правовласника в міжнародному праві в силу властивої їй людської гідності».

111 пп. 41–67 *Висновку CDL-AD(2014)012 щодо проекту Закону про внесення змін та доповнень до Закону №02/L-31 про свободу релігії*.

Додаток

## Окремі зобов'язання ОБСЄ у сфері свободи релігії та переконань

**Гельсінкі, 1975 рік** (питання безпеки в Європі: 1.(а) Декларація принципів, якими держави-учасниці будуть керуватися у взаємних відносинах – Принцип VII):

«Держави-учасниці взяли зобов'язання поважати права людини й основні свободи, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань, для всіх, незалежно від раси, статі, мови та релігії».

(...)

«В цих межах держави-учасниці будуть визнавати та поважати свободу особи сповідувати, одноосібно або спільно з іншими, релігію або віру, діючи за велінням власної совісті».

**Гельсінкі, 1975 рік** (співробітництво у гуманітарній та інших сферах):

«Держави-учасниці (...) підтверджують, що релігійні культу, установи та організації, що діють у конституційних рамках своїх держав-учасниць, та їх представники можуть у сфері своєї діяльності підтримувати між собою контакти, проводити зустрічі і обмінюватись інформацією».

**Мадрид, 1983 рік** (питання безпеки в Європі: принципи):

«Держави-учасниці (...) крім того, погоджуються вживати заходи, необхідні для забезпечення свободи людини сповідувати, одноосібно або спільно з іншими, релігію або віру, діючи за велінням власної совісті. У цьому контексті вони будуть проводити консультації у всіх випадках, коли це необхідно, з релігійними культурами, установами та організаціями, які діють в конституційних рамках своїх країн.

Вони будуть схвально розглядати клопотання релігійних об'єднань віруючих, які сповідують або готові сповідувати свою віру в конституційних рамках своїх держав, про надання їм статусу, передбаченого у їхніх країнах для релігійних культур, установ і організацій».

**Відень, 1989 рік** (питання безпеки в Європі: принципи):

(...)

«(11) [Держави-учасниці] підтверджують, що будуть поважати права людини і основні свободи, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань, для всіх, незалежно від раси, статі, мови та релігії. Вони також підтверджують загальне значення прав людини та основних свобод, повага до яких є суттєвим фактором миру, справедливості та безпеки,

необхідних для забезпечення розвитку дружніх відносин і співробітництва між ними, як і між усіма країнами.

(...)

«(16) З метою забезпечення свободи особи сповідувати релігію або віру держави-учасниці будуть, зокрема:

(16.1) – вживати ефективні заходи щодо запобігання та ліквідації дискримінації осіб чи об'єднань на ґрунті релігії або переконань при визнанні, здійсненні та реалізації прав людини, основних свобод у всіх областях цивільного, політичного, економічного, соціального та культурного життя, а також щодо забезпечення дійсної рівності між віруючими та невіруючими;

(16.2) – підтримувати атмосферу взаємної терпимості та поваги між віруючими різних об'єднань, а також між віруючими та невіруючими;

(16.3) – на прохання об'єднань віруючих, які сповідують або готові сповідувати свою віру в конституційних рамках своїх держав, визнавати їх статус, передбачений для них у відповідних країнах;

(16.4) – поважати право релігійних громад:

- організувати та утримувати вільно доступні місця для богослужінь та зібрань;
- організуватись відповідно до власної ієрархічної та інституційної структури;
- вибирати, призначати та здійснювати заміну працівників відповідно до своїх вимог та стандартів, а також за будь-якими добровільно досягнутими домовленостями між ними та державою;
- просити та отримувати добровільні фінансові та інші внески;

(16.5) – проводити консультації з релігійними культами, установами та організаціями з метою досягнення кращого розуміння потреб релігійних свобод;

(16.6) – поважати право кожного надавати та отримувати релігійну освіту мовою на свій вибір індивідуально або спільно з іншими;

(16.7) – в цьому контексті поважати, окрім іншого, свободу батьків забезпечувати релігійне та моральне виховання своїх дітей відповідно до власних переконань;

(16.8) – дозволяти підготовку релігійного персоналу у відповідних установах;

(16.9) – поважати право віруючих та релігійних об'єднань купувати та використовувати священні книги, релігійні видання мовою на свій вибір, а також інші предмети та матеріали, що відносяться до сповідання релігії чи віри, і володіти ними;

(16.10) – дозволяти релігійним культам, установам та організаціям виробляти, імпортувати та поширювати релігійні видання та матеріали;

(16.11) – прихильно розглядати зацікавленість релігійних об'єднань в участі у суспільному діалозі, у тому числі через засоби масової інформації.

(17) Держави-учасниці визнають, що реалізація вищезазначених прав, які відносяться до свободи релігії або переконань, може підлягати лише таким обмеженням, які встановлені законом та сумісні з їхніми зобов'язаннями за міжнародним правом і їхніми міжнародними зобов'язаннями. Вони будуть забезпечувати в своїх законах та адміністративних правилах, а також під час їхнього застосування повну та ефективну реалізацію свободи думки, совісті, релігії чи переконань.»

(..)

«(32) [Держави-учасниці] будуть дозволяти віруючим, релігійним культам та їхнім представникам на груповій або індивідуальній основі встановлювати та підтримувати прями особисті контакти та спілкування один з одним в своїх та інших країнах, зокрема, за допомогою поїздок, паломництва і участі у зборах та інших релігійних заходах. У цьому контексті та у відповідності з такими контактами і заходами зацікавленим особам дозволяється купувати, одержувати та провозити релігійні публікації та предмети культу, що стосуються сповідання їхньої релігії чи віри».

### **Копенгаген, 1990 рік:**

«Держави-учасниці знову підтверджують, що [..]

(9.4) – кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу змінювати релігію або переконання та свободу сповідувати свою релігію або віру як індивідуально, так і спільно з іншими, публічно або приватно шляхом відправлення культу, навчання та виконання релігійних і ритуальних обрядів. Здійснення цих прав підлягає лише тим обмеженням, які визначені законом та відповідають міжнародним стандартам»;

(..)

«(32) (...) Особи, які належать до національних меншин, мають право вільно висловлювати, зберігати і розвивати свою етнічну, культурну, мовну чи релігійну самобутність, підтримувати та розвивати свою культуру у всіх її аспектах, не зазнаючи жодних спроб їх асиміляції всупереч своїй волі. Зокрема, вони мають право:

(..)

(32.3) – сповідувати свою релігію, в тому числі отримувати, володіти та використовувати релігійні матеріали та здійснювати релігійну освітню діяльність своєю рідною мовою»

(..)

«(33) Держави-учасниці будуть захищати етнічну, культурну, мовну та релігійну самобутність національних меншин на своїй території та створювати умови для заохочення цієї самобутності. Вони будуть вживати необхідні заходи з цією метою після проведення належних консультацій, включаючи контакти з організаціями або асоціаціями таких меншин, відповідно до процедури прийняття рішень кожної держави.

Будь-які такі заходи будуть відповідати принципам рівності та недискримінації щодо інших громадян відповідних держав-учасниць».

### **Будапешт, 1994 рік (Рішення VIII. Людський вимір)**

«27. [Держави-учасниці] знову підтверджуючи своє зобов'язання забезпечувати свободу совісті і релігії і сприяти створенню клімату взаємної терпимості та поваги між віруючими різних громад, а також між віруючими і невіруючими, висловили занепокоєння у зв'язку з використанням релігії в агресивних націоналістичних цілях».

**Маастрихт, 2003 рік** (Рішення: Рішення № 4/03 «Про толерантність та недискримінацію»):

«9. [Рада міністрів] заявляє про важливість свободи думки, совісті, релігії і переконань і засуджує будь-яку дискримінацію і насилля, у тому числі проти будь-яких релігійних груп або окремих віруючих. Зобов'язується забезпечувати та сприяти свободі кожного сповідувати та практикувати релігію або віру за необхідності за допомогою прозорих недискримінаційних законів, правил, практики і політики.

Рекомендує державам-учасницям звертатись за допомогою до БДПЛ та його групи експертів з питань свободи релігії та переконань».

**Київ, 2013 рік:**

«Рада міністрів [...]»:

Закликає держави-учасниці:

- у повному обсязі виконувати зобов'язання ОБСЄ щодо свободи думки, совісті, релігії та переконань;
- у повному обсязі виконувати свої зобов'язання щодо забезпечення права всіх людей сповідувати та практикувати релігію чи переконання, самостійно або спільно з іншими, публічно чи приватно, а також сповідувати свою релігію чи переконання шляхом навчання, практики, поклоніння та дотримання обрядів, в тому числі шляхом застосування прозорих і недискримінаційних законів, правил, практик та політики;
- утримуватися від запровадження несумісних із зобов'язаннями ОБСЄ та міжнародними зобов'язаннями обмежень щодо сповідання людьми та релігійними громадами релігії чи переконань;
- заохочувати та сприяти відкритому та прозорому міжконфесійному та міжрелігійному діалогу і партнерським зв'язкам;
- прагнути до запобігання нетерпимості, насильству та дискримінації на ґрунті релігії або переконань, зокрема по відношенню до християн, іудеїв, мусульман і прихильників інших релігій, а також проти невіруючих, засудити насильство та дискримінацію на ґрунті релігії, а також вживати заходи для попередження та захисту від нападів на людей та групи осіб на ґрунті думки, совісті, релігії чи переконань;
- сприяти своєчасному включенню релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань, в процес громадського обговорення відповідних законодавчих ініціатив;
- заохочувати діалог між релігійними громадами та громадами, які дотримуються певних переконань, і державними органами, включаючи, у разі необхідності, обговорення питань, які стосуються використання місць богослужіння та релігійного майна;
- вживати ефективні заходи для попередження та припинення дискримінації осіб, релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань, на ґрунті релігії

або переконань, в тому числі проти невіруючих, з боку державних посадових осіб у процесі виконання ними своїх службових обов'язків;

- впроваджувати політику, спрямовану на виховання поваги та захист місць бого-служіння і релігійних об'єктів, релігійних пам'яток, цвинтарів і святинь від вандалізму і руйнування».



## Про БДІПЛ

Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) – це спеціалізований інститут ОБСЄ, який займається питаннями виборів, захистом прав людини та демократизації.

БДІПЛ, штаб-квартира якого знаходиться у Варшаві (Польща), здійснює наступну діяльність:

- сприяє проведенню демократичних виборів шляхом організації всебічного спостереження за виборчими процесами та надання допомоги у проведенні виборів з метою подальшого розвитку ефективної представницької демократії з широкою участю населення;
- надає допомогу країнам-учасникам ОБСЄ у виконанні ними своїх зобов'язань у сфері людського виміру шляхом надання експертної та практичної підтримки з метою зміцнення демократичних інститутів через реалізацію довгострокових програм, спрямованих на посилення верховенства права, громадянського суспільства і демократичного врядування;
- надає допомогу місіям ОБСЄ на місцях у здійсненні діяльності у сфері людського виміру, зокрема шляхом навчання, надання підтримки з питань розробки законодавства, обміну досвідом та координації на регіональному рівні;
- сприяє ранньому виявленню та попередженню можливих конфліктів за допомогою моніторингу виконання країнами-учасниками зобов'язань ОБСЄ у сфері людського виміру; проводить регулярне навчання з питань прав людини для державних службовців, представників громадянського суспільства та персоналу ОБСЄ;
- надає допомогу країнам-учасникам у виконанні зобов'язань щодо толерантності та боротьби з дискримінацією, а також підтримує заходи, спрямовані на попередження та реагування на злочини на ґрунті ненависті та прояви нетерпимості за ознакою расової приналежності, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи переконань, політичних або інших вподобань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або за іншою ознакою;
- виконує функції Контактного центру ОБСЄ з питань ромів та синті; сприяє повній інтеграції груп ромів та синті до суспільства, в якому вони живуть;
- проводить регулярні наради з питань виконання зобов'язань у сфері людського виміру (зокрема, Наряду з розгляду виконання зобов'язань з людського виміру, щорічний Семінар з людського виміру та Додаткові наради з людського виміру);
- здійснює реалізацію гендерної стратегії шляхом розробки та коригування своєї політики та дій із забезпечення комплексного гендерного підходу з одночасним здійсненням заходів, спрямованих на поліпшення становища жінок в регіоні ОБСЄ.

## Спеціалізація

У широкому спектрі питань захисту прав людини і демократизації БДІПЛ спеціалізується на наступних напрямках: демократичні вибори, моніторинг виконання країнами-учасницями зобов'язань ОБСЄ в галузі прав людини, питання ромів та сінті, захист прав людини в боротьбі з тероризмом, свобода релігії та переконань, громадянське суспільство, свобода пересування, верховенство права, гендерна рівність, протидія нетерпимості та дискримінації.

## Про Венеціанську комісію

**Європейська комісія за демократію через право**, більш відома як «Венеціанська комісія» (оскільки її засідання проходять у Венеції), є дорадчим органом Ради Європи з конституційних питань.

**Роль** Венеціанської комісії полягає у наданні правових консультацій країнам-членам та, зокрема, у наданні допомоги країнам, які прагнуть привести свої правові та інституційні структури у відповідність з європейськими стандартами та міжнародним досвідом в галузі демократії, прав людини та верховенства права.

Венеціанська комісія також сприяє поширенню та зміцненню загальної конституційної спадщини, відіграючи особливу роль у врегулюванні конфліктів, а також надає «швидку допомогу з питань конституційного права» країнам у перехідному періоді.

Комісія складається з **59 країн-членів**: 47 країн-членів Ради Європи плюс 12 інших країн (Алжир, Бразилія, Чилі, Ізраїль, Казахстан, Республіка Корея, Киргизстан, Марокко, Мексика, Перу, Туніс та Сполучені Штати Америки). У пленарних засіданнях Венеціанської комісії беруть участь Європейська Комісія та БДІПЛ/ ОБСЄ.

В якості **індивідуальних членів** до Венеціанської комісії входять професори університетів, які займаються питаннями державного та міжнародного права; судді верховних та конституційних судів; депутати національних парламентів та низка державних службовців. Вони призначаються країнами-членами строком на чотири роки, однак у складі комісії вони виступають індивідуально. З грудня 2009 року головою Венеціанської комісії є Джанні Букіккіо.

Комісія здійснює діяльність у трьох напрямках:

- демократичні інституції та основні права;
- конституційне та звичайне правосуддя;
- вибори, референдуми та політичні партії.

**Постійний секретаріат** Комісії знаходиться в Страсбурзі (Франція) у штаб-квартирі Ради Європи. **Пленарні засідання** Комісії проводяться у Венеції (Італія) в будівлі братства святого Івана Євангеліста (Scuola Grande di San Giovanni Evangelista) чотири рази на рік (у березні, червні, жовтні та грудні).

Ці рекомендації розроблені з метою надання особам, які беруть участь у розробці та застосуванні законодавства про свободу релігії та переконань, у тому числі представникам громадянського суспільства, базового документа, який визначає мінімальні міжнародні стандарти щодо визнання релігійних громад та громад, що дотримуються певних переконань. Рекомендації засновані на зобов'язаннях, прийнятих в рамках ОБСЄ, та загальноновизнаних стандартах у галузі прав людини. БДІПЛ та Венеціанська комісія сподіваються, що ця публікація буде широко використовуватися і допоможе всім релігійним громадам або громадам, які дотримуються певних переконань, отримати необхідний юридичний статус, тим самим надаючи кожній людині можливість реалізації свого права на свободу релігії та переконань у повному обсязі та з гідністю, на яку вона заслуговує.